

ширювати права та обов'язки органів учнівського самоврядування, вдосконалювати його структуру. Важливою умовою співпраці на цьому етапі є постійний пошук педагогами та вихованцями нових форм і методів організаційної діяльності учнів. На сучасному етапі розвитку дитячих колективів дуже важлива-співпраця і співдружність дорослих і дітей. Тобто ідея співуправління. Педагогу на різних етапах співуправління дуже важливо вміти вибрати необхідну позицію: настановити дітей на цікаву ідею, дати їм можливість висловитись, дати волю дитячій самостійності, вміти бути поруч, не заважаючи обґрунтовувати свою позицію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галіцина Л.В. Керівник: мистецтво самоуправління, Шкільний світ, 2010.
2. Головаха Е.И., Панина Н.В. Психология человеческого взаимопонимания, Киев. 1989 г.
3. Оржеховська В.М., Ковганич Г.Г. Учніське самоврядування: пошук ефективних моделей і технологій, Черкаси, 2007 р.
4. Кулагіна О.М. Організаційно правова база діяльності органів самоврядування дітей та учнівської молоді, Донецьк, 2011 р.

ЗМІСТ І МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВИХОВАНЦІВ ГУРТКІВ ДЕКОРАТИВНО — ВЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА В ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Корнієнко А.В.,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії
діяльності позашкільних закладів,
Інституту проблем виховання НАПН України, м. Київ,
e-mail: annavkornienko@ukr.net

Анотація: В статті розкрито зміст і методи формування етнокультурної компетентності у вихованців гуртків декоративно-ужиткового мистецтва, специфічні можливості та особливості реалізації компетентнісного підходу в умовах позашкільних навчальних закладів.

Ключові слова: позашкільна освіта, етнокультурне виховання, компетентнісний підхід, етнокультурна компетентність, декоративно-ужиткове мистецтво.

Аннотация: В статье раскрыто содержание и методы формирования этнокультурной компетентности в воспитанников кружков декоративно-прикладного искусства, специфические возможности и особенности реализации компетентностного подхода в условиях внешкольных учебных заведений.

Ключевые слова: внешкольное образование, этнокультурное воспитание, компетентностный подход, этнокультурная компетентность, декоративно-прикладное искусство.

Нині, одним з завдань освіти є формування не тільки цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок, але також надання вихованцю досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності. Введення компетентностей

в нормативну та практичну складову освіти дозволяє вирішувати проблему, коли учні добре опановують набором теоретичних знань, але відчувають значні труднощі в діяльності, що вимагає використання цих знань для вирішення кон-

кретних життєвих завдань або проблемних ситуацій.

Теорія компетентнісного підходу в освіті розроблялася і була представлена в працях як зарубіжних учених Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена, так і наших вітчизняних. Українські перспективи компетентнісного підходу в сучасній освіті досліджували вчені І. Бех, Н.Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева та інші. Практичну реалізацію компетентнісного підходу, формування компетентностей особистості розкрили в своїх роботах російські вчені І. Агапов, В. Болотов, А.Вербицький, І. Зимняя, Е. Зеєр, М. Катунова, В.В. Лаптев, О. Лебедев, Н. Радіонова, В. Серіков, А. Тряпицина, А. Хуторський, С.Е. Шишов та інші.

Мета статті. Розкрити зміст і методи формування етнокультурної компетентності у вихованців гуртків декоративно-ужиткового мистецтва, специфічні можливості та особливості реалізації компетентнісного підходу в умовах позашкільних навчальних закладів.

Серед різних класифікацій видів компетентності, представлених у дослідженнях І. Зимньої, А. Маркової, та ін., найбільш усталено фігурує **трикомпонентна структура**: ключові, базові й спеціальні компетентності.

Базовими компетентностями ми будемо називати ряд компетентностей, які визначальні для специфіки заданого виду діяльності й одночасної реалізації ключових компетентностей (які можна застосовувати в самих різних ситуаціях).

Відповідно аналізу літератури, одною з базових компетентностей у вихованців гуртків декоративно-ужиткового мистецтва в позашкільних навчальних закладах ми виділяємо **етнокультурну компетентність**. Під етнокультурною компетентністю вихованців ми будемо розуміти їх готовність до взаєморозуміння та взаємодії, яка базується на знаннях і досвіді, набутих у реальному житті

(тобто у ході навчальних занять), спрямованих на їх успішну адаптацію в поліетнічному суспільстві, належному рівню їх обізнаності, практичних вміннях виконання виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Етнокультурна компетентність є результатом **етнокультурного виховання**.

Вибір декоративно-ужиткового мистецтва як засобу етнокультурного виховання окреслений тим, що декоративно-ужиткове мистецтво у виховному і освітньому процесі, дозволяє певною мірою вирішити проблему естетичного виховання та багато інших проблем, пов'язаних з вихованням підростаючого покоління. Саме в процесі занять у педагога є можливість встановити з дитиною емоційний контакт, емоційне спілкування. Цікавий зміст, багатство фантазії, яскраві художні образи привертають увагу дитини, доставляють йому радість і в той же час роблять на нього свій виховний вплив.

Народне мистецтво є невичерпним джерелом для виховання підростаючого покоління. Завдяки символічній, образній мові декоративно-ужиткового мистецтва, як одного з різновидів народного мистецтва, ми пізнаємо історію, світогляд, моральні цінності наших предків. Таким чином, воно має унікальні можливості впливу на особистість та формування у неї етнокультурної компетентності. У народному мистецтві суспільні ідеї зливаються з естетичними у нероздільну єдність, котра має унікальні можливості впливу на особистість вихованця та формування у нього заданої якості.

У результаті дослідження проблеми етнокультурного виховання, ми прийшли до висновку, що особливості процесу виховання в позашкільних навчальних закладах полягають: у необхідності вивчення культурно-історичних особливостей регіону; різновіковому складі дитячих колективів; поєднанні масових, індивідуальних і групових форм занять; різноманітності

напрямків виховної та освітньої діяльності; технологій освітньої діяльності; задоволення освітніх та виховних потреб; реалізації нових освітніх програм; творчій співпраці і взаємодії дітей, батьків і педагогів.

Ці особливості позашкільних навчальних закладів дозволяють збільшити число виховних факторів, дають можливість учням проявити себе і задовольнити освітні потреби в різних видах творчої діяльності, сприяти етнокультурному вихованню.

Безперечна перевага позашкільних навчальних закладах полягає ще і в тому, що вони можуть відвести на вивчення культурно-історичних особливостей регіону та національної культури достатню кількість навчальних годин на відміну від загальноосвітніх шкіл, так як самі обирають напрямок діяльності та навчально-виховні програми, а також можуть взяти на себе ту частину змісту, в якому відображено національну і регіональну своєрідність культури краю.

Аналіз досвіду роботи позашкільних навчальних закладів показує, що для етнокультурного виховання учнів важливе значення має правильна організація навчально-виховної роботи. Відомо, що зміст навчальних курсів історії України, декоративно-ужиткового мистецтва тощо несе велику навчальну, освітню та виховну інформацію про український народ. При правильному науково-методичному спрямуванні навчального матеріалу названі навчальні курси стають активними засобами етнокультурного виховання учнів.

В позашкільній освіті формується ряд базових компетентностей, які складаються з загальнопредметних компетентностей (на рівні напряму), які в свою чергу складаються з предметних (на рівні гуртка).

В гуртках декоративно-ужиткового мистецтва однією з **базових** компетентностей формується етнокультурна компетентність — усвідомлення власної причетності до мистецьких цінностей національної культури, їх вивчення, збагачення і творче використання; на **загальнопредметному** рівні — здатність до інтегрального художнього мислення на основі мистецького тезаурусу, досвіду перенесення знань і вмінь у межах мистецької галузі; на **предметному** рівні — здатність до пізнання і діяльності в різних сферах декоративно-ужиткового мистецтва.

Побудова «дерева компетентностей» (за А.В. Хуторським) має на меті ієрархічну систематизацію трьох рівнів компетентностей: базових, загальнопредметних, предметних [7].

Основним продуктом даного етапу є розробка загальнопредметних компетентностей, інтегруючих на горизонтальному рівні компетентностей окремих гуртків декоративно-ужиткового мистецтва. Узагальнення предметних компетентностей до рівня загальнопредметних відбувається: а) за загальними для різних гуртків реальним об'єктам пізнавальної дійсності; б) за загальними уміннями, навичками і способами дій.

Результати даного проектування представлено у вигляді *таблиці 1*.

Таблиця 1.

Базова компетентність	Загальнопредметні компетентності	Предметні компетентності
Етнокультурна компетентність	Ціннісно-орієнтаційна компетентність	Здатність орієнтуватися у декоративно-ужитковому мистецтві відповідно до загальнолюдських і національних гуманістичних цінностей, естетичних ідеалів; емоційно-ціннісне ставлення до світу, самовизначення у ньому, реалізації життєвих стратегій відповідно до художньо-світоглядних уявлень, інтересів, потреб
	Компетентність особистісного самовдосконалення	Здатність до самореалізації в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, самовдосконалення, художньої самоосвіти
	Комунікативна компетентність	Уміння толерантно вести дискусії на теми декоративно-ужиткового мистецтва, аргументувати власні думки у процесі спілкування, критично мислити; здатність до співпраці, взаємодії в галузі декоративно-ужиткового мистецтва
	Навчально-пізнавальна компетентність	Здатність до художньо-творчої діяльності, висловлювання гіпотез, оригінального розв'язання проблем у сфері декоративно-ужиткового мистецтва і прийняття рішень
	Інформаційно-пізнавальна компетентність	Здатність до пошуку джерел у царині декоративно-ужиткового мистецтва, художньої культури, уміння оперувати художньою інформацією; здатність до пізнання і діяльності в різних сферах декоративно-ужиткового мистецтва

Компетентнісний підхід передбачає посилення практичної спрямованості позашкільної освіти, засвоєння підростаючим поколінням базових компетентностей, що дозволить йому повноцінно реалізувати себе в сучасних умовах. Компетентнісний підхід підкреслює поєднання і практичну реалізацію знань, умінь, навичок, досвіду, культури. У процесі реалізації компетентнісного підходу відбувається переосмислення, що учень є не лише «носієм» певної групи знань, умінь, навичок, а й соціальною істотою, яка має реалізуватися в майбутньому, виконувати соціальні ролі і вирішувати коло професійних і життєвих завдань. Метою компетентнісного підходу є забезпечення підвищення якості позашкільної освіти і виховання [1].

Нині одним з недоліків позашкільної освіти є недостатнє забезпечення педагогів позашкільних навчальних закладів навчальними посібниками, програмами тощо етнокультурного спрямування. Особливо критичним є положення гурт-

ків декоративно-ужиткового мистецтва. На сьогодні кількість типових програм обмежена: програма гуртка бісероплетіння, народної творчості, художньої вишивки, килимарства, моделювання і конструювання одягу, аплікації соломкою, української народної іграшки, гончарства, писанкарства, образотворчого мистецтва, різьблення по дереву. Є необхідність поширення спектру програм для даного напрямку.

Проведені нами дослідження показали, що дітям молодшого шкільного віку цікавіше займатися не одноманітною, а різноманітною роботою, з різними матеріалами. Саме це приваблює і педагогів у позашкільному навчальному закладі. Багато хто з педагогів молодшої школи не володіють видами мистецтва, а заняття потрібно проводити. Тому проводять вони або неграмотно і не цікаво, або замінюються іншими уроками.

В результаті цього було розроблено експериментальну навчальну програму, яка дає можливість вивчення найбільш

доступних для дітей цього віку видів декоративно-ужиткового мистецтва (петриківський розпис, лозоплетіння (як альтернатива — плетіння з паперу), фелтінг, бісероблетіння, витинанка, гончарство, солоне тісто, аплікація, паперопластика тощо), і носить характер ознайомлення. Відповідно до змісту цієї програми розроблено методичні рекомендації, розробки занять з ґрунтовними поясненнями тощо.

Створюючи свою експериментальну програму ми ставили на меті:

- сприяти здобуттю учнями знань, вмінь та навичок оволодіння майстерністю народного мистецтва;

- виховувати духовно багату особистість, якій притаманне почуття гідності, самоповаги і яка розуміється у національно-духовних цінностях народу;

- формувати у вихованців шанобливе ставлення до оточуючих, повагу до народних звичаїв, традицій, національних цінностей, що є першоосновою у вихованні етнокультурної компетентності.

Реалізація вищезазначених цілей забезпечується їх направленістю на практичну діяльність дитини, оскільки більшість програм позашкільної освіти практико орієнтовані. Ціллю їх є стимулювання і розвиток потенціалу особистості, включення її в систему соціальних комунікацій через навчання, суспільно корисну працю і дозвілля.

На **початковому** рівні, діти оволодівають елементарними навичками виготовлення виробів засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Тому програма складається з найлегших тем, розробок, поробок. Зміст програми початкового рівня спрямований на загальний розвиток вихованців, виявлення у них здібностей та обдарувань, прищеплення інтересу до творчої діяльності. Програма початкового рівня є комплексною. Вона побудована за блочним принципом: розподіл навчального змісту на самостійні структурні одиниці — блоки, що дає можливість заміни вивчення одного змістового блоку іншим (розділу або теми) залежно від наявних умов і потреб учнів.

Відповідно до змісту програми початкового рівня, розроблено комплект програм основного та вищого рівня, окремо для кожного виду декоративно-ужиткового мистецтва.

Після проходження початкового рівня, дитина свідомо обирає один (або більше) видів декоративно-ужиткового мистецтва, який її зацікавив, і навчається на **основному** рівні. Зміст програми основного рівня спрямований на розвиток інтересів вихованців, надання знань, практичних умінь та навичок, що задовольняють потреби в професійній орієнтації. Зауважимо, що більш поглиблене ознайомлення з заздалегідь свідомо обраним видом декоративно-ужиткового мистецтва відбувається окремо в кожному гуртку, а не комплексно як на початковому рівні. Програма основного рівня навчання є однопрофільною. Вихованці, які виявляють стійкі інтереси та здібності до конкретної творчої діяльності, відразу ж можуть бути зараховані до гуртка основного рівня навчання.

Заняття за програмою **вищого** рівня проводяться аналогічно як і основного рівня. Програма вищого рівня навчання є однопрофільною. Зміст програми вищого рівня спрямований на задоволення стійких інтересів і потреб здібних, обдарованих і талановитих вихованців у творчій, науково-дослідницькій роботі.

Протягом перших двох років навчання проводиться за фронтально-індивідуальною формою. При цьому використовуються такі методи: бесіда, лекція, індивідуальні та колективні вправи, екскурсії в музеї, на виставки, зустрічі з народними майстрами тощо.

Для контролю за отриманими результатами наприкінці кожного заняття проводиться коротке опитування, демонстрація виконаних робіт, їх аналіз; при завершенні будь-якої теми та в кінці кожного півріччя проводяться вікторини, виставки робіт у гуртку та їх відбір на виставки-конкурси у закладі, районі, місті тощо.

Саме таким чином організація етнокультурного виховання в позашкільних

навчальних закладах дозволяє збільшити число виховних факторів, дає можливість учням проявити себе і задовольнити освітні потреби в різних видах творчої діяльності, сформувати етнокультурну компетентність у гуртках декоративно-ужиткового мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Інваріанти особистісно орієнтованого підходу до виховання дитини / І.Д. Бех // Початкова школа.— 2001.— № 2.— С. 5—8.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. (Кн.1) / І.Д. Бех.— К.: Либідь, 2003.— 206 с.
3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І.Д. Бех.— К.: ІЗМН, 1998.— 204 с.

4. Белик А.А. Личность, культура, этнос: современная психологическая антропология / А.А.Белик.— М.: Смысл, 2001.

5. Маєвська Л.М. Етнокультурне виховання. Нормативно-правове забезпечення: Міжнародний та вітчизняний рівень / Л.М. Маєвська // Метод. реком. до курсу «Основи етнокультурного виховання» — Житомир: ЖДУ, 2007.— 302 с.

6. Філіпчук Г.Г. Проблеми етнокультури в змісті шкільної освіти / Г.Г. Філіпчук // Педагогіка і психологія.— 1999.— №4. С. 52—58.

7. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированного образования // Народное образование.— 2003. — №2.— С. 58—64.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО ТА ДЕКОРАТИВНО-ВЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА

Вержбицька І.В.,

методист Центру творчості дітей та юнацтва «Шевченківець», м. Київ,
e-mail:4863138@bk.ru

Анотація: Формування базових компетентностей у вихованців лабораторії образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва та народних ремесел Центру творчості «Шевченківець»

В Центрі творчості дітей та юнацтва «Шевченківець» працюють 13 лабораторій. Серед них є і лабораторія образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва та народних ремесел. До її складу входять 19 гуртків та студій різного напрямку від академічного малюнку та живопису до сучасних дизайнерських технік. Це 47 навчальних груп, в яких займається 715 дітей. Два дитячих колективи мають звання «Зразковий».

Під час занять у творчих колективах лабораторії діти та підлітки під керівництвом досвідчених педагогів навчаються різним видам пластичного мис-

тецтва. Студії та гуртки діти обирають за власним вибором, згідно власних інтересів, що дозволяє їм набути необхідні знання та навички, творчо самореалізуватися. Робота з вихованцями організовується в зоні їх зацікавленості, що є найбільш перспективним в роботі з дітьми.

Для кожного напрямку розроблена конкретна програма занять. Основні завдання студій та гуртків полягають у формуванні пізнавальної, практичної, творчої та соціальної компетентностей засобами образотворчого і декоративно-ужиткового мистецтва: